

УДК 930.85

271.2(495.631)-523.4:7.033

271.2(498)“13/18“

Ванос Д. Киритсис

Солун - Грчка

e-mail: vkiritsis@yahoo.gr

ВЕЗЕ СВЕТОГОРСКОГ МАНАСТИРА ДИОНИСИЈАТА СА РУМУНСКИМ ЗЕМЉАМА

Апстракт: Сви православни народи Византијског комонвелта имали су чврсте везе са Светом Гором Атонском. Неки од њих, као што су Грузини, Руси, Срби и Бугари, током византијског периода основали су своје манастире на атонском полуострву који су били главни преносници византијског црквеног живота у њиховим матичним земљама. Румунски народи и њихови владари у Влашкој, Молдавији и Трансилванији, иако су имали јаке везе са Светом Гором, нису успели да оснују свој светогорски манастир.¹

У раду се приказује блискост и карактер веза светогорског манастира Дионисијата са румунским земљама од XIV до XIX века.

Кључне речи: Света Гора, Дионисијат, прекодунавске земље, Цариградска патријаршија, Византија, манастири, владари, Влашка, Молдавија, мошти.

Света Гора Атонска играла је значајну улогу у процесу сложене и вишевековне византизације словенских православних народа Балканског полуострва, руских земаља² као и прекодунавских румунских области. Под византизацијом подразумевамо један сложени процес примања свих видова духовног живота младих хришћанских народа почев од начина њихове црквене организације, културе, државног система и уопште прихватања и прилагођавања византијског система вредности у оквирима својих потреба. Пuteви трансмисије византијских идеја код младих хришћанских народа из Византијског комонвелта³ били су многобројни и разноврсни. Почев од свештених посланика који су се старали првенствено за јачање црквеног живота, хришћанске духовности и културе према византијском црквеном и црквено-политичком обрасцу, па преко многих других видова преношења духа Византије и њене културе, као на пример што су били тадашњи владари, трговци, војници и интелектуалци који су путовали по земљама Византијског комонвелта.⁴

Сасвим је извесно да је до ширења јеванђељске поруке међу прекодунавским народима дошло већ током III века,⁵ али се о хришћанству на овим подручјима са више поузданости може говорити тек у периоду после Миланског едикта, тј током IV и V века, како нам то сведоче археолошка налазишта из Доврутсе. Већ тада су тамошње хришћанске храмове градили познати мајстори тог времена који су за ту сврху долазили

1 Види: Фотић, 2000.

2 Γαργανίδη, (међународни симпозион)1996, 337-345.

3 Оболенски, 1991, 5-8.

4 Tafraли, 1914, 65.

5 Κοινιάρη, 1948, 71. Μοναχοῦ Δαμ. Γρηγοριάτου, 1985, 8.

из Византије,⁶ што на својствен начин показује да су ове области биле под источно-римским културним утицајем. Међутим, о снази тог утицаја током првог миленијума хришћанства, тешко је поуздано говорити. Истовремено, организовање самосталног политичког живота у два румунским кнежевинама, Влашкој (прозвана Унговлашка) и Молдавији, имало је за последицу да Румуни од средине XIV века успоставе директне и официјелне везе са Цариградом. Од тада Цариградска патријаршија и византијска култура преовладавају у прекодунавским областима. Чињеница да су Румуни званично црквено-политички ушли у византијску заједницу народа са закашњењем,⁷ видна је и у њиховом односу пема Светој Гори Атонској. Тако, док су други православни народи Византијског комонвелта који су имали организоване своје државе, успели да организују и своје светогорске манастире, Румунима то неће поћи за руком пре свега због непостојаности њихове политичке организације, тј државе. Посматрано са аспекта савремених светогорских прилика, закашњелост стицања румунске црквено-политичке организације има своје последице на Светој Гори и до данас. Тако, сходно древном (византијском) и непрекинутом поретку живота светогорских манастира, организован је и њихов савремени поредак живота где је сва имовина и сва власт на атонском полуострву подељена између 20 великих светогорских манастира. Од ових 20 манастира, као самосталне светогорске институције, 17 је грчки, а три су словенска: српски Хиландар, руски Пантократор и бугарски Зограф. Светогорски румунски монаси, у саставу манастира Велике Лавре, имају тек један свој скит светога Јована Претече.

Први цариградски патријарх који је увидео потребу активнијег ангажмана Велике Цркве Христове на просторима прекодунавских земаља, а пре свега због тамошње римокатоличке унијанистичке пропаганде, био је бивши светогорски монах Калист I (1350-1354). Одговарајући на захтев владара Александра I Басарабе (1352-1364), он је 1359. године послао тадашњег митрополита Вициниса Јакинта да преузме дужност угровлашке митрополије.⁸ Митрополит Јакинт је резидирао у тадашњој унговлашкој престоници Куртеа Арцешу и био је једини епископ у земљи. Међутим, када се Александар Басараба по други пут оженио католикињом а своју ћерку из првог брака удао за католичког владара Оплена Ладислава, тада је и папа Климент VI развио посебне активности како би све румунске области ставио под своју јурисдикцију. Латински језик, али и суседство моћних центара римокатоличанства, учинили су да црква и народ унговлашких области постану „земља мисије“ за Рим.⁹ Унијатске римокатоличке активности настављене су и за време папе Урбана V када се на престолу Унговлашке налазио војвода Јован Владислав (1364-1374). Овај владар водио је провизантијску политику и залагао се за православну црквено-политичку опцију. Он је, увидевши да митрополит Јакинт није у стању да се сам одупре снажној римокатоличкој пропаганди, затражио од Цариградске патријаршије још једног епископа за румунске земље. На његов одговор патријарх Филотеј I је 1370 године установио још једну митрополију западно од реке Олта, тј. Мала Влашка. За митрополита Мале Влашке постављен је светогорски монах грчког порекла Данило Критопулос, а резиденција му се налазила у граду Северину на Дунаву, због чега се и називао „северински митрополит“. Он је директно био потчињен великовлашком митрополиту као егзарху, тј викару цариградског патријарха.¹⁰

6 Tafrali, 1914, 67.

7 Оболенски, 1991, 248-249.

8 Miklosich et Muller, 1860, 383 – 388.

9 Χρήστου, 1987, 171.

10 Ματσάκης, 1971, 183-184. Поповић, 1995, 50-51.

После смрти митрополита Јакинта (1372), за новог митрополита румунских земаља патријарх Филотеј је хиротонисао Харитона, тадашњег игумана светогорског манастира Кутлумуш. Овај веома способан човек, још као игуман Кутлумуша имао је изузетно активну сарадњу са угровлашким војводом Јованом Владиславом. Немамо директне податке да је Харитон постављен за митрополита на Владислављев предлог, али то се не може искључити. Познато нам је да је Владислав био велики добротвор и ктитор манастира Кутлумуш где је подигао манастирски пирг, саградио нову цркву и трпезарију унутар манастирског утврђења. Од овог времена многи влашки монаси подвизавали су се у Кутлумушу, а сам манастир је добио двојни грчко-влашки карактер што је доводило и до извесних трзавица унутар мешовитог братства. Како би заштитио права и грчких и влашких монаха, игуман Харитон и братство су прописали нови типик манастира. Сходно одредаба типика нови игуман је биран од братства, а његово потврђивање вршио је „војвода и ктитор“ коме је игуман одлазио у Унговлашку како би од њега преузео игумански штап.¹¹ Светогорци су манастир Кутлумуш прозвали „Лавра румунских земаља“.¹² По избору за угровлашког митрополита (1372–1381) Харитон није прекидао своје везе са Светом Гором. Шта више, он је као митрополит изабран и службовао као Протос Свете Горе, највероватније од 1376 до 1380. године. Од тог времена он се потписивао као „(митрополит) Унговлашке и Прот Харитон“.¹³

Харитонова делатност оставиће дубок траг у црквеном животу румунског народа. Уз подстрек и сарадњу са чувеним српским светогорским исихастом Никодимом (1375-1406) он ће реорганизовати тамошњу Цркву и дати јој нове импулсе духовног живота. Њиховим залагањем подигнути су манастири: Водици (први манастир у Унговлашкој саграђен од чврстог материјала), Тисмани, Прислоп, Гура, Мотрули и Иловац. У свим манастирима устројаван је светогорски типик, практикована исихастичка духовност и преписивачка делатност. Познато је да је Никодим преписао на словенски један Јеванђељистар из 1403. године.¹⁴

Од овога времена па све до данас живе везе између Свете Горе и румунских земаља никада нису прекидане. Оне су нарочито биле интензивирание после пада Цариграда (1453), односно у вековима турског ропства православних балканских народа. За разлику од других православних земаља под турском управом, прекодунавске земље Влашка и Молдавија, задржале су већи степен своје аутономије. Под управом домаћих владара црква је у овим областима имала скоро потпуну слободу богослужења, подизања нових храмова и манастира, сазивање црквено-народних сабора. Од посебне је важности чињеница да је црквена имовина била неприкосновена – слободна, неопорезива и неотуђива. Ово се дугује многим угровлашким и молдавским владарима XVI, XVII и XVIII века који су по „предању“ били побожни православни владари и велики ктитори манастира.¹⁵ Током ових тешких векова турског ропства, светогорци су успевали да исплате велике пореске намете пре свега захваљујући економској и финансиској помоћи северних православних владара – Унговлашке, Молдавије и Русије.¹⁶ Тада су се успоставиле живе и сталне везе између Свете Горе и ових земаља. Многи монаси путовали су са Атоса у прекодунавске земље, али и обрнуто када су то околности

11 Μαμαλάκη, 1971, 123-124.

12 Μαμαλάκη, 185. Moldoveanu, 2015, <https://www.pemptousia.gr/2015/02/88821/> простуљено: 25.06.2020.

13 Παπαχρυσάνθου, 1992, 346-404.

14 Μαμαλάκη, 1971, 184.

15 Τσοῦρκα, 1968, 201-202.

16 Μαμαλάκη, 1971, 269-297.

дозвољавале. Током ових векова, сви светогорски манастири, али и други значајнији центри поробљеног православља, установили су своје метохе у овим земљама. Тако, забележен је податак да је 1864. године у румунским земљама било укупно 96 метоха и скитова, од чега је 25 метоха припадало Светој Гори Атонској, 22 Јерусалимској патријаршији, 5 Синајском манастиру, 15 Метеорима и другим грчким манастирима, 3 Александријској патријаршији, 2 Антиохијској патријаршији, 1 метох Цариградској патријаршији. Поред наведених великих метоха њима треба придодати и 23. мања скита.¹⁷ Од светогорских манастира највећу имовину имали су манастир Ватопед¹⁸ и Протатон који је имао моћни манастир Котроцани (основан 1684. године од стране владара Сербан Кантакузина).¹⁹ Поседи светогорских и других метоха били су огромни. У време њихове експропријације 1864. године они обухватили око 1/5 укупног пољопривредног земљишта државе, или ти 610 великих пољопривредних добара, велика пространства под шумама, виноградима, ливадама, као и многе некретнине у градовима.²⁰ Манастиру Дионисијат припадао је манастир Хотовани у области Романати – Олт.²¹

Утицај Атоса на свакодневни живот румунске цркве био је одлучујући у тој мери да је на планини Целеу створен “Атос Румуније”. Постојећи светогорски метоси у прекодунавским земљама били су значајни не само ради финансијске добити и исплаћивања великих дажбина Турцима, већ и за одржавање духовног живота. У њима су радиле скрипторије, штампарије и осниване богате библиотеке за духовне потребе како светогорских манастира тако и свих православних народа Балканског полуострва. Ту су и потомци владајућих породица често добијали високо образовање, као што је био случај и на Атосу.²² Овде такође треба напоменути да су се владари прекодунавских земаља након пада Цариграда сматрали следбеницима византијских царева и помагали остале хришћане. Због угледа су се венчавали са византијским принцезама, као што су то радиле и сви владари остатка Балканског полуострва.²³

Старање унгрoвлашких и молдавских владара према светогорском монаштву приказаћемо на примеру светогорског манастира светог Дионисија. У суштини, односи манастира Дионисијата са прекодунавским земљама датирају још из времена великог цариградског патријарха Нифона II (1486-1489; 1497-1498).²⁴ Нифон је, између осталог, био влашки митрополит од 1503–1505. када је Радош Велики (1495–1508) био владар, и у време када је митрополија опадала.²⁵ Радош је успео да убеди султана Бајазита II да ослободи Нифона из затвора у Адрианопољу где је био затворен.²⁶ Однос двојице мужева у почетку је био одличан, па је Радош пустио новог епископа да организује православну цркву на свом подручју. У почетку су ствари текле нормално и нови владика је основао две нове епархије, епархију Рамниц и епархију Бузау.²⁷ Од почетка је радио на духовном напретку свог народа и као плод овог несмеганог рада епископија је имала изузетне

17 Τσοῦρκα, 1968, 217.

18 Μαρινέσκου, 1997, 90, 93.

19 Κασκαμτζή, 2014, 45.

20 Τσοῦρκα, 1968, 217. Καραθανάση, 2006, 117.

21 Νικολόπουλου – Οικονομίδη, 1996, 259.

22 Iorga, 1928, 263. Xenopol, 1928, 19.

23 Pusauc, 1679.

24 Опширније види Βαλαή, 2008, 13 - 82. Τρίτου, 2003, 347-378.

25 N. Iorga, «Muntele Athos in legatura cu terile noastre», Anal. Acad. Rom. Mem. Sect. Ist. Seria II, T. XXXVI, с. 118.

26 Τρίτου, 2015, 258.

27 Τσεζάρ, 1998, 77.

результате.²⁸ Касније у њиховом односу дошло је до раскола и Нифон је био приморан да напусти митрополитски трон. Међутим, Нифон је тамо постао монах, поново се повезао са манастиром светог Дионисија, који је годинама развијао односе са прекодунавским земљама.²⁹ Животопис овог светог човека, којег је црква сврстала међу светитељима, записао је тадашњи први светогорски јеромонах Гаврило, за време његовог боравка у земљи у којој је такође прикупио и нове информације о животу светитеља. Након његове смрти у манастиру Светог Дионисија 11. августа 1508. године владар Неагое Васарав у знак поштовања пренео је мошти у Влашку, али су оне на крају враћене на Атос 1515. године у сребрном ковчегу (који је донирао) владар.³⁰

Почетак ове блиске везе десио се неколико година раније, за време владавине Мирчеа цел Батрана, владара Влашке (1386-1418).³¹ Значајан је био допринос владара Неагое Васарава који је на гробу Светог Нифона³² подигао свети храм, а из натписа знамо да је саградио пирг, вероватно да би заштитио манастир од разних напада,³³ али и аквадукт за потребе монаха.³⁴ Његова љубав и интересовање за манастир били су константни и истинити, и кад год се указала потреба давао је свој допринос, па можемо доћи до закључка да је био ктитор светог манастира.³⁵ Желећи да има добар однос са братством, Неагое Васарав је понудио још једну драгоцену реликвију односно глава Светог Јована Крститеља. Овај потез долази као наставак даривања моштију светитеља манастиру од владара. Наравно, заузврат је затражио главу и десну руку Светог Нифона у чему је и успео да добије. Мошти светитеља се данас чувају у Светом манастиру Цуртеа де Аргес у Румунској патријаршији³⁶.

Године 1535. свети манастир је претрпео огромну штету од пожара који је започео у његовим просторијама. Монаси су, као што је био случај у сличним приликама потражили помоћ од владара и верника. У овом случају рад је преузео молдавски владар, Јован Петар Рарес, син Стефана Великог. Јован Петар је обновио источну страну манастира и вероватно још који његов део. Због тога је назван „оснивачем манастира“.³⁷ У прилог чињеници да су названи „ктиторима” светог манастира и да су га сматрали „својим” сведочи и натпис на споменику који су поклонили 15. јануара 1545. Написано је: „У нашем манастиру новоизграђеном”. На исти начин су радили и други унгровлашки владари као што ћемо видети касније.³⁸ Петар је због великог доприноса приказан са супругом у манастирској саборној Цркви, али и зато што је његова супруга пореклом из познате породице српских владара Бранковића чији су сви чланови били ктитори разних манастира на Светој Гори.³⁹ У многим случајевима су владари слали посебне изасланике који су надгледали напредак радова, а многи од њих су били монаси⁴⁰.

28 Τρίτου, 2015, 259.

29 Χρήστου, 1987, 157.

30 Опширније, види: Popescu, 1913 – 1914. Millet – Pargoire – Petit, 1904, 40. Nicolaescu, 1973. Κομνηνού, 1780, 478. Σμυρνάκη, 1903, 509. Iorga, 1933, 27. Nasturel, 1964, 119 – 120. Beza, 1934, 61. Pippidi, 1983, 128. Μαμαλάκη, 1971, 236. Φουστέρη, 2008, 450 – 471.

31 Nasturel, 1986, 141 – 142.

32 Mihaila – Zamfirescu, 1969, 89.

33 Millet – Pargoire – Petit, 1904, 171. Bodgae, 1940, 163. Beza, 1934, 58.

34 Κομνηνού, 1780, 477. Nasturel, 1986, 146. Θεοχαρίδη, 1982, 445 – 468.

35 Nicolaescu, 1973, 3.

36 Nasturel, 1964, 120. Nasturel, 1986, 147.

37 Διονυσιάτη, 1959, 19 – 24.

38 Καδά, 1995, 63. Iorga, 1985, 143.

39 Bodgae, 1940, 164. Nasturel, 1986, 151. Nicolaescu, 1973, 270. Moisescu, 1953.

40 Δαμούλου, 2014, с. 13.

Постала је традиција да владари чланови њихових породица помажу манастиру Дионисијат. Раресов зет, Александар Лапуснеану, који је био владар Молдавије у два маха (1552-1561; 1564-1568), наставио је традицију са супругом Роксандом. Доказ о бризи за манастир био је и натпис на словенском језику на преносивој икони у трпезарији који гласи: „Господин Александар Војвода и његова госпођа украсили су је за здравље свог вољеног сина Константина и његове душе за молитвено заступништво Светог Јована Крститеља“.⁴¹ И други владари су поштовали и наставили даривање, између осталих и Петера Холос.⁴² Међутим, поред зграда које су градили у манастиру, они су често плаћали дугове светог манастира, углавном према Османлијама сопственим новцем, како манастир не би изгубио своје метохе које је имао по Македонији.⁴³ Донације и даривање владара, црквених људи и појединаца наставили су се и у наредним годинама у облику хитне помоћи или у годишњим донацијама.⁴⁴ О наведеним доброчинствима сведоче разни археолошки налази који су објављени након археолошких истраживања.⁴⁵

Генерално, могли бисмо рећи да је XVII век пресудан за односе манастира Светог Дионисија и прекодунавских земаља. Иако до средине века немамо много података који говоре о томе, ипак имамо бројна сведочанства која потврђују истинитост ове тврдње. Године 1615. долази један непознати монах по имену Антоније, пореклом из Молдавије, који је у то време био претеча светог манастира и властитим новцем осликава капелу Светог Апостола и Јеванђелиста Јована из манастира његовог покајања.⁴⁶ Године 1640. Матео Васарав финансирао је манастир годишњим доприносом донацијом који је 1642. године⁴⁷ потврдио хрисовуљом. Круна одличних односа и нераскидивих веза несумњиво је била концесија светог манастира Хотарани, као метоха Дионисијевог манастира. У другој половини XVII века имена оних који су допринели остварењу ове иницијативе забележена су у архивама светог манастира.⁴⁸ Манастир Хотарани је имао имовину и у Русији и у Молдавији, што се показало корисним за манастир Дионисијат. У архиви манастира Дионисијата налазе се хрисовуље, прва из 1640. године и друга из 1696. године, које се односе на годишњу помоћ владара поменутог манастира.⁴⁹ У време када метохија није могла да помогне, увек су владари нудили помоћ. Управо то је чинио и Константин Браговеану, који је два пута донирао новац, 1692. године и 1713. године.⁵⁰

Друга веза Атоса са прекодунавским земљама била је пренос светих моштију, за просвећење и јачање верујућег народа, за спречавање или уклањање претњи и опасности, као и за пружање финансијске помоћи светим манастирима који су били озбиљно погођени гусарским најездама преко којих су се пљачкали и уништавали манастири.⁵¹ Та традиција наставља се све до данашњег дана када видимо светогорске оце да преносе у Румунију, али и у целом православном свету, свете мошти у потпуно исте сврхе. Међутим, у време када говоримо о преносу светих моштију, али и самих монаха,

41 Исто, 13.

42 Bodogae, 1940, 165. Moldoveanu, 1999, 193.

43 Bodogae, 1940, 165. Moldoveanu, 1999, 193.

44 Iorga, 1914 (= Hurmuzaki), 51.

45 У капелици посвећеној Светом Георгију, пронађен је мермерни натпис који датира из 25. маја 1609. године на коме је записано да конкретан простор је подигнут новцима које је даровао Молдавац Митрополит Теодосије (1605-1607). Διονυσιάτη, 1959, 51. Nasturel, 1986, 156 – 157.

46 Διονυσιάτη, 1959, 51. Nasturel, 1986, 159.

47 Creteanu, 1979, 139. Прβл., Nasturel, 1986, 151.

48 Βλάχου, 1903, 217.

49 Νικολόπουλου – Οικονομίδη, 1966, 259. Nasturel, 1986, 151.

50 Langlois, 1867, 94. Ramureanu, 1964, 927.

51 Moldoveanu, 1999, 195.

постојоле су многе опасности. Као што се види, путовање са планине Атос до горе поменутих подручја трајало је дуго. Монаси су морали да путују данима и у подручја која нису била сигурна. Разбојници и лопови тог времена нападали су и пљачкали монахе и заједно са остатком плена преузимали и свете мошти.⁵²

У Критијевом Кедексу, који се налази у библиотеци Академије у Букурешту, у Румунији, постоји писмо управе манастира Светог Дионисија, у коме се тражи финансијска помоћ да би се задовољиле потребе братства.⁵³ Знамо да је Константин Васарава одговорио 6. марта 1713. године и изјавио да ће донирати 100 талара годишње као помоћ за потребе манастира.⁵⁴ Такође је рекао да ће одвојеним износом новца финансијски помоћи и пренос светих моштију. Он апелује на монахе да током путовања пажљиво преносе свете мошти, а посебно мошти Светог Јована Крститеља. Међутим, вреди напоменути да он наређује монасима да не носе мошти преко места где им прети опасност да буду украдене већ да их чувају на сигурним местима⁵⁵. Заиста, Константин са својим византијским пореклом од мајке која је припадала породици Кантакузин, добио је одлично образовање и васпитање, постао велики добротвор и заштитник православних верника. Познато је да је, поред манастира Светог Дионисија, даривао скоро сва монашка братства Свете Горе и то више пута. Важно је такође рећи да су његову доброту и хуманост осетили скоро сви манастири Епира, али и други манастири у Грчкој. Помагао је финансијски и света ходочашћа и манастире у Србији. Односе које је одржавао са старим патријаршијама били су такође одлични, помогао им је, као и свете цариградске манастире.⁵⁶

У децембру 1817. године Стефан Кантакузин је одлучио не само да пружи финансијску помоћ светом манастиру, већ је и повећао износ на 8.000 белих. Ово добротворство показује да је желео да настави традицију својих великих претходника и да постане и сам добротвор и ктитор светог манастира.⁵⁷ Након Стефана Кантакузина, судбину прекодунавских земаља преузели су просветитељи и тако имамо почетак “Периода просветитељства”, који је трајао све до грчке револуције 1821. године. У међународној литератури о томе да ли је овај период био позитиван за прекодунавске земље, и у осталим земљама у којима су просветитељи деловали, постоји полемика. Према мишљењу неких истраживача просветитељство у румунским земљама, ма колико оно било антицрквено настројено, имало је и неких позитивних страна. Пре свега, у румунском случају, оно је позитивно утицало на стварање јединствене идеолошке платформе за уједињење свих румунских области.⁵⁸ У том смислу, може се рећи да су просветитељи заиста допринели у многим областима црквеног, политичког и културног живота. Сваки поједини инцидент злоупотребе власти не може угрозити укупну позитивну слику и дело који су извршили у мрачним годинама.

Тако је Никола Маврокордат, који је први владар и просветитељ скоро од преузимања дужности маја 1716. године, послао у свети манастир новчану помоћ од око 120 белца. Очигледно је својим потезом желео да истакне чињеницу да ће наставити стопама својих претходника и неће мењати политику према манастиру, али и генерално према Атосу, који је вековима био ослонац румунског народа.⁵⁹ Исту политику наследиће

52 Moldoveanu, 1999, 195.

53 Καραθανάση, 1991, 207.

54 *Κρατικά Αρχεία Βουκουρεστίου, Κώδικας, 705, f. 78 – 79.*

55 Bulat, 1964, 931 – 944. Moldoveanu, 1999, 195.

56 Καραθανάση, 2000, 69 – 81.

57 Moisescu, 1953, 252.

58 Τρίτου, 2015, 261.

59 Hurmuzaki, XIV, 2, *op.* 777, 787.

и његов брат, Јоанис Јован Маврокордатос, који ће наставити финансијску помоћ од 8.000 белца Стефана Кантакузина.⁶⁰

Са почетком грчке револуције, нови талас светогорских монаха се преселио у области прекодунавских земаља. Са окупацијом Атоса од стране Турака, распоређивање великог броја војника са седиштем у манастиру Хиландар и наметањем тешког пореза од стране султана, монаси су били приморани да напусте своје манастире покајања и да већина њих тражи уточиште у прекодунавским земљама.⁶¹

Можемо закључити да је Атос био духовни хранитељ и водич подунавским хегемонијама. Помоћ је, наравно била обострана и реципрочна, Атос је био први који је разумео потребе православних народа и помагао у очувању њиховог хришћанског наслеђа и статуса. Сигурно ниједан народ није дао Атосу више него што је добио од њега. Ипак, однос између манастира Дионисијата и хегемонија био је безвремен и искрен. Свети манастир је даровао духовне људе који су организовали цркву и просвећивали народ као истински, прави духовни оци без икаквог трага етничке припадности. Са друге стране, владари, господари и једноставни верујући народ увек су помагали манастиру, не само у периоду када је за то било потребно него и током времена уопште. Све то потврђује везу која је постојола, али и веру и припадност румунског народа и њихових владара православној вери, упркос опасностима које су постојале, попут римокатоличке пропаганде и исламизације становништва.

Литература

Βαλαή, Διονυσίου (2008): «Ο Άγιος Νήφων ως Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης», Ο Άγιος Νήφων Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Άγιον Όρος: Τόμος επετειακός επί τη συμπληρώσει πεντακοσίων ετών από της κοιμήσεως αυτού (1508 – 2008).

Βλάχου, Κοσμά (1903): *Η Χερσόνησος του Αγίου Όρους του Άθωνος και αι εν αυτή μοναί και οι μοναχοί πάλαι και τε νυν*. Βόλος: Πανθεσσαλικό Τυπογραφείο Αθ. Πλατανιώτου.

Beza, Marcu (1934): «Biblioteci manastiresti la Muntele Athos», s. III, t.VII, mem.3, Bucuresti: Monitorul official si imprimeria nationala depozitul general cartea romaneasca.

Bulat, T. G : (1964) : «Daniile lui Constantin Brancoveanu pentru Oriental Orthodox», Bucuresti : BOR, LXXXII, 9 – 10.

Bodgae, Teodor : (1940): *Ajutoarele romanesti la manastirile din Sfantul Munte Athos*, Sibiu.

Δαμιούλου, Παναγιώτη: (2014): *Ο γραπτός διάκοσμος της λιτής του καθολικού της μονής Διονυσίου (1546 – 1547) στο Άγιο Όρος*, Ιωάννινα: διδακτορική διατριβή.

Διονυσιάτη, Γαβριήλ: (1959): *Η εν Αγίω Όρει Ι.Μ. του Διονυσίου*, Αθήνα: εκδ. Αστήρ.

Μοναχού Γρηγοριάτου, Δαμασκηνού: (1985): *Οδοιπορικό της ορθοδόξου ρουμανικής εκκλησίας*, Αθήνα: εκδ. Άθως.

Θεοχαρίδη, Πλουτάρχου: (1982) «Παρατηρήσεις στην οικοδομική ιστορία και οχύρωση της Μονής Διονυσίου του Αγίου Όρους τον 16ο αιώνα», Μακεδονικά 22. Θεσσαλονίκη: εκδ. Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών.

Iorga, Nicolae : (1914) : «Documente privitoare la istoria romanilor culese de E. de Hurmuzaki», vol. XIV, 1, Bucuresti (= HURMUZAKI) : Bucuresti : Socec & co, C. Sfetea, Pavel Suru.

60 Исто, *op. 802*, 812.

61 Τσιοράν, 1938, 88.

- Iorga, Nicolae: (1928), *Istoria Bisericii Romanesti*, T. I, Bucuresti: Tipografia Neamul Romanesc.
- Iorga, Nicolae: (1933) Doua opera de arta romanesti din sec. XVI la MA.
- Iorga, Nicolae: «Muntele Athos in legatura cu terile noastre», Anal. Acad. Rom. Mem. Sect. Ist. Seria II, T. XXXVI. Bucuresti: Librariile socec & Comp.si C. Sfetea.
- Iorga, Nicolae: (1985): *Το Βυζάντιο μετά το Βυζάντιο*, Αθήνα: εκδ. Gutenberg.
- Κονιδάρη, Γερασίμου: (1948): *Η Ελληνική Εκκλησία ως πολιτιστική δύναμις εν τη Ιστορία της χερσονήσου του Αίμου, εν Αθήναις*.
- Κασκαμιτζή, Παναγιώτα (2014): *Το μοναστηριακό ζήτημα στη Ρουμανία κατά το β' μισό του 19^{ου} αιώνα και οι επιπτώσεις του*, Κομοτηνή: μεταπτυχιακή εργασία.
- Καδά, Σωτηρίου: (1995): *Το Άγιον Όρος. Τα μοναστήρια και οι θησαυροί τους*, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.
- Καραθανάση, Αθανασίου: (1991) *Ο Βυζαντινορουμάνος ηγεμών της Βλαχίας Κωνσταντίνος Βασσαράβας (1688 – 1714) και η ελληνική Ορθόδοξη Ανατολή (οι δωρεές του σε Πατριαρχεία, στο Άγιον Όρος, μονές της Ανατολής, Μέγαρο: ανάπτυπο εκ του τιμητικού αφιερώματος εις τον Αρχιεπίσκοπον πρ. Αθηνών και Πάσης Ελλάδος Κυρόν Ιάκωβον Βαβανάτσον*.
- Καραθανάση, Αθανασίου: (2000) *Οι Έλληνες λόγιοι στη Βλαχία (1670 – 1714). Συμβολή στη μελέτη της ελληνικής πνευματικής κίνησης στις Παραδουνάβιες ηγεμονίες κατά την προφαναριώτικη περίοδο*, Θεσσαλονίκη: εκδ. Κυριακίδη.
- Καραθανάση, Αθανασίου: (2006): «Περί των μετοχίων του Αγίου Όρους στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες» Θεσσαλονίκη: πρακτικά Β' Διεθνούς Συμποσίου: Άγιον Όρος, Πνευματικότητα και Ορθοδοξία, Τέχνη.
- Κομνηνού Ι: (1780): *Προσκνητάριον*, Snagon.
- Κρατικά Αρχεία Βουκουρεστίου, Κώδικας, 705.
- Creteanu, Radu: (1979); *Traditions de famille dans les donations roumaines au Mont Athos*, Bukurest : Etudes byzantines et postbyzantines.
- Langlois, Victor : (1867) *Le Mont Athos et ses monasteres*, Paris : Ed. Firmin Didot freres, fils et cie.
- Μαμαλάκη, Ιωάννη: (1971): *Το Άγιον Όρος (Αθως) δια μέσα των αιώνων*, Θεσσαλονίκη: Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών.
- Μαρινέσκου, Φλορίν: (1997): *Τα μετόχια του Βατοπεδίου στη Ρουμανία, Ιερά Μεγίστη Μ. Βατοπεδίου*, τ. Α', Αθήνα: Ι.Μ.Μ. Βατοπαιδίου.
- Millet, Gabriel –Pargoire, Jeanne Fourier. –Petit, Louis David : (1904) : «Recueil des inscriptions chretiennes de l'Athos», αριθμ. 161, Paris.
- Miklosich, Franz. Et Muller, Joseph : (1860-90): *Acta patriarchatus constantinopolitani (1315 – 1402)*, I, Vindobonne : Ed. C. Gerold.
- Moiescu, Gheorghe: (1953) «Contributia romaneasca pentru sustinerea Ortodoxiei in cursul veacurilor», Ortodoxia, 2.
- Moldoveanu, Ioan: (1999) *Σχέσεις των Ρουμανικών χωρών και του Αγίου Όρους*, Θεσσαλονίκη: διδακτορική διατριβή.
- Moldoveanu, Ioan: (1 Φεβρουαρίου 2015) *Το Πρωτάτο του Αγ. Όρους και οι Ρουμανικές Ηγεμονίες*, Πεμπτούσια <https://www.pemptousia.gr/2015/02/88821/> проступлено: 25.06.2020.
- Mihaila, Gheorghe – Zamfirescu Dan : (1969) *Literatura romana veche*, I, Bucuresti : Editura Tineretului.
- Νικολόπουλου, Παναγιώτη – Οικονομίδη, Νικολάου: (1966): *Ιερά Μονή Διονυσίου. Κατάλογος του αρχείου*, Αθήνα: Σύμμεκτα, I.

Năsturel, Petre : (1964) : *Apercu critique des rapports de la Valachie et du Mont Athos du XVI siècle*, II. Bucarest : Editions de l' academie de la Republique Populaire Roumaine.

Năsturel, Petre : (1986) : *Le Mont Athos et les Roumains*. Rome : Recherches sur leurs relations du milieu au XIVe siecle a 1645.

Nicolăescu, Stoica : (1973): *Un pretios chivot de la Neagoe Basarab*, Bucuresti

Оболенски, Димитрије: (1991): *Византијски комонвелт*, Београд: Просвета – Српска књижевна задруга.

Παπαχρυσάνθου, Διονυσία: (1992): *Ο αθωνικός μοναχισμός / αρχές και οργάνωση*, Αθήνα: ΜΙΕΤ (Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης).

Ποповић, Јевсевије: (1995): *Општа црквена историја*, књ. II, Нови Сад: [2. Фототипско изд.],

Pippidi, A: (1983): *Traditia politica bizantina in tarile romane in sec. XVI – XVIII*, Bucuresti: Editura Academiei RSR.

Popescu, Theodor: (1913 -1914): «Nifon II, Patriarhul Constantinoplei», сер. II, τόμ. XXXVII, Bucuresti.

Ryscaut, Paul: (1679): *The present state of the Greek and Armenian churches, anno Christi 1678*, Londra: John Starkey.

Ramureanu, Ioan: (1964): «Constantin Brancoveanu, sprijinitor al Ortodoxiei», BOR, LXXXI, 9 – 10.

Σμυρνάκη, Γερασίμου: (1903): *Το Άγιον Όρος*, Αθήνα: εκδ. Καρυές Αγίου Όρους,

Ταρνανίδη, Ιωάννη: (1996) *Το Άγιο Όρος ανάμεσα στο Βυζάντιο και στους Σλάβους*, Θεσσαλονίκη: (међународни симпозион: Το Άγιον Όρος / χθές-σήμερα-αύριο), Πρακτικά Συνεδρίου,

Τρίτου, Μιχαήλ: (2003): «Ο από Θεσσαλονίκης Οικουμενικός Πατριάρχης Νήφων ο Β΄ και οι αγώνες του για την αναδιοργάνωση της Μητροπόλεως Ουγγροβλαχίας», Ιωάννινα: Επιστημονική Επετηρίδα Ανωτάτης Εκκλησιαστικής Ακαδημίας Βελλάς Ιωαννίνων, τόμος Β΄.

Τρίτου, Μιχαήλ: (2015): *Ιστορία και σύγχρονος βίος των σλαβικών και λοιπών ορθοδόξων εκκλησιών*, Θεσσαλονίκη: εκδ. Πουρναράς.

Τσεζάρ, Κυπριανού: (1998): *Οι Έλληνες Αρχιερείς των Μητροπόλεων Ουγγροβλαχίας και Μολδαβίας από τον ιδ΄ έως του ιθ΄ αιώνας*, Θεσσαλονίκη: εκδ. Πουρναράς.

Τσιοράν, Γεωργίου: (1938): *Σχέσεις των Ρουμανικών χωρών μετά του Αθω και δη των μονών Κουτλουμουσιού, Λαύρας, Δοχειαρίου και Αγίου Παντελεήμονος ή των Ρώσων*, Αθήνα: τυπ. Γ. Καλέργη.

Τσούρκα, Κωνσταντίνου: (1968): *Η Ρουμανική Ορθόδοξος Εκκλησία. Ο Κόσμος της Ορθοδοξίας*, Θεσσαλονίκη: Ε.Μ.Σ.

Tafraли, Oreste: (1914): *Bizantul si influentele lui asupra tarii noastre*, Bucuresti : C. Sfetea.

Φουστέρη, Γεωργίου: (2008): «Η λειψανοθήκη του Αγίου Νήφωνος, στην Ιερά Μονή Αγίου Διονυσίου, Ο Άγιος Νήφων πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (1508 –2008)», Άγιον Όρος: Τόμος επετειακός επί τη συμπληρώσει πεντακοσίων ετών από της κοιμήσεως αυτού.

Φοτιћ, Александар: (2000): *Света Гора и Хиландар у Османском царству (XV-XVII век)*, Балканолошки институт Српске академије наука и уметности, Београд,.

Χρήστου, Παναγιώτη: (1987): *Το Άγιον Όρος: Αθωνική πολιτεία: Ιστορία, τέχνη, ζωή*, Αθήνα: Εκδ. Νέα Θέσις.

Xenopol, Alexandru: (1928): *Istoria Romanilor, T. VI*, 3η έκδοση, Bucuresti: Cartea româneasca.

Vaios Kyritsis

**THE RELATIONS BETWEEN THE HOLY MONASTERY OF DIONYSIOS OF
MOUNT ATHOS WITH THE ROMANIAN COUNTRIES.**

All the Orthodox peoples of the Byzantine Empire had strong ties with Mount Athos. Some of them, such as the Georgians, the Russians, the Serbs and the Bulgarians, during the Byzantine period founded holy monasteries on the Athonite peninsula. These peoples transferred the Byzantine ecclesiastical tradition to their countries of origin. The Romanians and their rulers in Wallachia, Moldavia and Transylvania, although they had strong ties with Mount Athos, failed to establish their own Mount Athos monastery. This work presents the proximity and connection of the Holy Monastery of Dionysios with the Romanian countries from the 14th to the 15th century.